FIZIOLOGIYANI O'QITISHDA KONSEPSIYAGA ASOSLANGAN VA O'QUV MISSIYASIGA YO'NALTIRILGAN TA'LIM SAMARADORLIGI

Rasulova Mohidil Tursunaliyevna

Farg'ona jamoat salomatligi tibbiyot instituti

Annotatsiya. Mazkur tezisda tibbiy ta'limda fiziologiya fanini o'qitish samaradorligini oshirishda konsepsiyaga asoslangan va o'quv missiyasiga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlarining pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Fiziologik bilimlarni tizimlashtirish, organizm funksiyalarini boshqarish mexanizmlarini anglash, funksional parametrlarni tahlil qilish hamda nazariy bilimlarni klinik vaziyatlarda qo'llashga yo'naltirilgan ta'lim jarayonining ahamiyati asoslangan. Shuningdek, Concept-Gradient Compression Learning (CGCL) va Physiology Entrustable Module Learning (PEML) texnologiyalarining o'zaro uyg'unligi hamda talabalarning mustaqil fikrlashi va klinik yo'naltirilgan tahliliy ko'nikmalarini rivojlantirishdagi o'rni ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: fiziologiya, tibbiy ta'lim, konsepsiyaga asoslangan ta'lim, o'quv missiyasi, CGCL, PEML, klinik fikrlash, funksional tahlil, ta'lim samaradorligi.

Kirish. Zamonaviy tibbiy ta'limda talabalarning fundamental bilimlarni chuqur o'zlashtirishi va ularni klinik vaziyatlarda qo'llay olishi bo'lajak shifokorlarning kasbiy tayyorgarligini belgilovchi muhim omillardan hisoblanadi. Fiziologiya fani organizmning funksional faoliyati, boshqaruv mexanizmlari va turli organ tizimlari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni tushuntirish orqali klinik fanlarni o'rganish uchun nazariy asos yaratadi. Shu sababli fiziologiyani o'qitishda faqat ma'lumotlarni yodlashga emas, balki asosiy konsepsiyalarni anglash, funksional bog'lanishlarni tahlil qilish va bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llashga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega.

Konsepsiyaga asoslangan ta'lim fiziologik bilimlarni alohida faktlar sifatida emas, balki o'zaro bog'langan tushunchalar va boshqaruv mexanizmlari tizimi sifatida o'zlashtirishga xizmat qiladi. O'quv missiyasiga yo'naltirilgan ta'lim esa talabani muayyan o'quv vazifasini mustaqil bajarish, muammoni tahlil qilish va o'z xulosalarini ilmiy asoslashga jalb etadi. Ushbu yondashuvlarni uyg'unlashtirish fiziologik bilimlarni tizimli anglash va ularni klinik mazmunda qo'llash o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamlash imkonini beradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tadqiqotning maqsadi. Fiziologiyani o‘qitishda konsepsiyaga asoslangan va o‘quv missiyasiga yo‘naltirilgan ta’lim yondashuvlarining pedagogik imkoniyatlarini ochib berish hamda ularning talabalarda tizimli fikrlash, fiziologik mexanizmlarni tahlil qilish va klinik yo‘naltirilgan xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini asoslash.

Asosiy qism. Konsepsiyaga asoslangan ta’limning asosiy xususiyati fiziologik jarayonlarning mazmunini chuqur anglash va ular o‘rtasidagi mantiqiy aloqalarni aniqlashdan iborat. Bunda talaba muayyan fiziologik hodisaning mohiyatini, uni boshqaruvchi mexanizmlarni va organizmning boshqa tizimlari bilan bog‘liqligini tahlil qiladi. Ushbu jarayonda Concept-Gradient Compression Learning (CGCL) texnologiyasi fiziologik mazmunni konseptual jihatdan tartibga solish, muhim funksional bog‘lanishlarni aniqlash va asosiy boshqaruv g‘oyasini ajratib olishga yo‘naltiriladi.

CGCL texnologiyasidan foydalanishda o‘quv materiali asosiy konsepsiyani aniqlash, funksional bog‘lanishlar ketma-ketligini tushunish, muhim mazmunni umumlashtirish va uni klinik jihatdan sharhlash bosqichlari orqali o‘zlashtiriladi. Masalan, homeostaz mavzusini o‘rganishda talaba organizm ichki muhiti barqarorligining saqlanishini, nerv va gumoral boshqaruv mexanizmlarini hamda yurak-qon tomir, nafas olish va endokrin tizimlarning o‘zaro ta’sirini yagona tizim sifatida tushuntiradi. Natijada fiziologik tushunchalar o‘rtasidagi bog‘liqlikni anglash va bilimlarni yangi vaziyatlarda qo‘llash uchun zamin yaratiladi.

O‘quv missiyasiga yo‘naltirilgan ta’lim talabani aniq maqsad va natijaga ega bo‘lgan o‘quv vazifasini bajarishga jalb etadi. Physiology Entrustable Module Learning (PEML) texnologiyasi doirasida talaba muammoni aniqlash, fiziologik mexanizmni tushuntirish, funksional parametrlarni tahlil qilish, simptom yoki klinik belgilarni izohlash, bilimlarni klinik vaziyatga ko‘chirish hamda o‘z faoliyatini refleksiv baholash bosqichlaridan o‘tadi. O‘qituvchi dastlab zarur metodik yordam va yo‘nalish beradi, keyinchalik esa talabaning mustaqil tahlil qilish va asoslangan xulosa chiqarish faoliyatini qo‘llab-quvvatlaydi.

Mazkur texnologiyaning muhim jihati o‘quv vazifasini bajarish jarayonida nazariy bilimlarni amaliy tahlil bilan bog‘lashdir. Masalan, arterial qon bosimining o‘zgarishiga oid o‘quv vaziyatida talaba qon bosimini boshqaruvchi fiziologik mexanizmlarni aniqlaydi, yurakning minutlik hajmi va periferik tomirlar qarshiligi kabi parametrlarning ahamiyatini tushuntiradi hamda kuzatilgan o‘zgarishlar yuzasidan dalillangan xulosa chiqaradi. Bunda vazifa faqat to‘g‘ri javobni topishdan iborat bo‘lmay, balki javobga olib keluvchi fiziologik asoslarni izchil tushuntirishni ham qamrab oladi.

CGCL va PEML texnologiyalarini birgalikda qo‘llash konseptual bilimlarni shakllantirish va ularni maqsadli o‘quv faoliyatida qo‘llashni o‘zaro bog‘laydi. CGCL fiziologik bilimlarning ichki tuzilishini anglashga yordam bersa, PEML ushbu bilimlarni muayyan muammo doirasida tahlil qilish, amaliy vazifani bajarish va natijalarni baholashga yo‘naltiradi. Shu tariqa ta’lim jarayonida **“mexanizm–parametr–simptom”** izchilligini tiklash, grafik va funksional ko‘rsatkichlarni sharhlash hamda fiziologik bilimlarni klinik mazmun bilan bog‘lash uchun pedagogik sharoit yaratiladi.

Ta’lim samaradorligini baholashda talabalarning nazariy bilimlari bilan bir qatorda fiziologik mexanizmlarni izohlash, funksional ko‘rsatkichlar o‘rtasidagi munosabatlarni aniqlash, klinik vaziyatlarga bilimlarni ko‘chirish va o‘z xulosalarini asoslash ko‘nikmalarini ham hisobga olish zarur. Bunday baholash yondashuvi o‘quv natijalarini faqat yodlangan ma’lumotlar hajmi bilan emas, balki bilimlardan foydalanish sifati bilan ham tavsiflash imkonini beradi.

Shunday qilib, konsepsiyaga asoslangan va o‘quv missiyasiga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalarining uyg‘unligi fiziologiya fanini mazmunan chuqurroq o‘zlashtirish, talabalarning faol

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o'quv faoliyatini tashkil etish va fundamental bilimlarni klinik fikrlash bilan bog'lashga xizmat qilishi mumkin. Biroq ushbu yondashuvlarning samaradorligi haqidagi miqdoriy xulosalar tegishli pedagogik tajriba-sinov natijalari va statistik tahlillar bilan tasdiqlanishi lozim.

Xulosa. Fiziologiyani o'qitishda konsepsiyaga asoslangan va o'quv missiyasiga yo'naltirilgan ta'lim yondashuvlari talabalarning fiziologik jarayonlarni tizimli anglashini, funksional mexanizmlarni tahlil qilishini va bilimlarni klinik vaziyatlarda qo'llashini rivojlantirish uchun muhim pedagogik imkoniyat yaratadi.

CGCL texnologiyasi asosiy fiziologik konsepsiyalar va ular o'rtasidagi bog'lanishlarni anglashga, PEML texnologiyasi esa o'zlashtirilgan bilimlarni muammoli vaziyatlarda qo'llash, mustaqil xulosa chiqarish va refleksiv baholashga yo'naltiriladi. Ularning uyg'unligi talabalarda "mexanizm–parametr–simptom" izchilligini anglash, funksional ko'rsatkichlarni sharhlash va nazariy bilimlarni klinik mazmunda talqin qilish ko'nikmalarini shakllantirishga ko'maklashadi.

Demak, mazkur pedagogik yondashuvlardan maqsadli foydalanish fiziologiya fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish hamda tibbiy ta'lim talabalarining kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Biggs J., Tang C. Teaching for Quality Learning at University. 4th ed. Maidenhead: Open University Press, 2011.
2. Harden R. M., Sowden S., Dunn W. R. Educational strategies in curriculum development: the SPICES model. Medical Education. 1984;18(4):284–297.
3. Frank J. R., Mungroo R., Ahmad Y., Wang M., De Rossi S., Horsley T. Toward a definition of competency-based education in medicine: a systematic review of published definitions. Medical Teacher. 2010;32(8):631–637.
4. ten Cate O. Entrustability of professional activities and competency-based training. Medical Education. 2005;39(12):1176–1177.
5. Kolb D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1984.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.